

Kmetijske in rokodelske novize.

Na svetlobo dane od z. k. kmetijske drushbe.

N. 25.

V frédo 19. Roshnizvéta.

1844.

Te novize pridejo vsako frédo na dvéh zheternih listih v Ljubljani na svetlo. Plazhujejo se v pisarnizi z. k. kmetijske drushbe v hišhi 195 v Šalendrovi ulizi bliso Brega; sa Ljubljano in sa tife, ki jih ne dobivajo po pošthi, sa zelo leto s 2 fl., — sa pol leta s 1 fl.; prejmljejo se pa pri natiskovavzu na Bregu Nr. 190. Po pošthi veljajo sa zelo leto 2 fl. 30 kr., — sa pol léta 1 fl. 15 kr. Po vsih z. k. pošhtah se snajo dobiti.

Osnanilo.

Sopet se blisha zhaš drusiga pol léta, ob katerim bo treba sa „Novize“ vnovizh plazhilo vlohiti. Deleshniki, ki fo plazhilo le do konza tega meza (Roshnizvéta) odrajtali, fo tedaj profheni, tudi sa prihodniga pol léta — to je, od perviga Maliferpana do sadnjiga Grudna — naprej plazhati in fizer popred ko je mogožhe, sató, de bomo prihodnizh po fhtevili deleshnikov tudi „Novize“ natifniti vedili. Kdor se tedaj do konza tega meza sa-nje ogláfil ne bo, od tega gre mifliti, de jih prihodnizh prejemati ne mifli; savoljo tega menimo, de nam ne bo nihzhe saméril, zhe mu jih od 3. Maliferpana ne bomo poihilali vezh.

Naj se tedaj tudi tifti, ki jih sheljé na novizh prejemati, v temu mezu sa-nje oglafijo, in s plazhilam vred svoje imé in stanovánje blishni pošthi na tanjko osnanijo, ali pa pisarnizi z. k. kmetijske drushbe v Šalendrovih ulizih Nr. 195 bliso Brega; tudi natiskovávez gosp. Joshef Blasnik v hišhni numeri 190 na Bregu sa-nje plazhilo jemlje.

Tiftim pa, ktéri bi morde sheljeli „Novize“ tekozhiga pol léta dobiti, povémo, de fo vse, kar smo jih od vezh iméli, pošhlé, torej jim s njimi vftrezhi nemoremo; le perlogne liste „Vinoreje“, ki fo bili do sedaj natifnjeni, bomo vvakimu novimu deléshniku bres plazhila podelili, sató, ki smo jih vezh natifniti dali.

Zéna „Noviz“ oftane per starim, ako jim bodemo ravno prihodnizh morebiti vsaki teden „perlogni list“ perdjali. Plazhilo pa, sa ktéro se „Novize“ prejemajo, je gotovo takó majhino, de bi morde ne bilo mogožhe s takó majhinim denarjem toliko koriftnih podúkov in kratkozhašniga omifliti fi. Satorej miflimo, de se bodo „Novize“ fhe smeraj bolj rasfhirjevale, in kmalo jih bomo v rokah vsaziga umniga kmetovavza in rokodelza vidili. S velikim veféljem smo flifhali, de jih sem ter tje po fhterje moshje ali fhteri shenize fkupej beréjo; po tem takim pride enimu bravzu komaj 20 kr. sa pol léta plazhati.

Konez leta bodemo kasálo vsih saftavkov perviga in drusiga tezhaja natifnili; rasun tega pa tudi iména deléshnikov téh „Noviz“ osnanili in saglávni list in saviték perdjali.

Oni pa, rodoljubni pisatelji, ki fo nam bili v nafhi prisadevi sa prid in frezho Šlovenzov do sedaj pomozhni, naj tudi v prihodnizh prijasno podpérajó Šlovenske Novize!

Oče na smertni postelji.

(Poleg nemškiga).

Kmet zlo bolan u hiš' leží
In sinam svojim govóri:
»V vinogradu je zakopán
Zaklad prelep, ki vam bo dán,
Kopajte lé in išité!«

»Kjé pak leší? — povédite!«
»V vinogradu« — — še to, in več
Šinovam mož ni mogel reč';
Zé vzela ga je huda smert. —
Ko kmet je komaj v jamo dján,
Zé iše zaklad zakopán
Vsak; rije v zemlji kakor kert,
Kjer kamen je, ga prevalí,
Kjer kepa je, jo razdrobí,

In prekopano tud' zemljó
 Še verže skozi mréžo cló.
 Vřak koplje, dela, trudi se —
 Pa kaj pomaga delo vse,
 Kér nič mogoče najti ni?
 Sinove grozno to jezí.

Pa ko preteklo leto je,
 Je vsak zavzél, začudil se,
 De terte vse so tak polne
 Ko niso bile nikdar še.
 Zdaj je sinovam v glavo šló,
 De je zaklad nar lepši tó!
 Zdaj kopljejo in délajo,
 Zaklade lepe najdejo!

Malavašič.

KMETIJSKA SHOLA.

(Na dalje.)

Od shitne škáse.

Shito in rařtjé se škasí ali sbolí, kakor shiva řvar. Poglavitne řkase per shiti so le té:

Snetljivz, medena rôfa, in rijà.

řnetljivz (Brand) je dvojin: je terd ali řkrit in je rahel ali ozhiten. řkritiga řnetljivza so te le snaminja: Bilka, na ktéri je řnetljivi klaf, je mozna, debéla, in kratka. Kadar je řfheniza v zvéttju, sařtáne řnetljivi klaf majhin in medel, je zhernkařto - selén, dalje na viřhnjevo vlézhe. řnetljivo serno je okroglo, lahko in krajřhi od sdraviga. Zhe řnetljivo serno med perřtami smanesh, vidish zherno-vmasan prah, ktéri je řhkodljiv zhlovéku in shivini.

Rahel řnetljivz se tudi perkashe ob zřafu zvetenja; řkashen klaf je medel, viditi je, kakor de bi bil poln řaj, sa njim se řkasi tudi řlama. Defiravno je obedvojni řnetljivz huda shitna kuga, pa vunder je rahel ali ozhiten řnetljivz manj řhkodljiv, ko terdi, sató, kér rahel řnetljivz vezhidel na njivi preide, desh ga rastepe, kadar je řuh, ga veter raspíha, terdiga ali řkritiga pa ne. Terdi řnetljivz bo s shitam vred pořet in omlazhen. Mlatizhi, ki řnetljivo shito mlatijo, so zherni, kakor de bi is dimnika perřhli. Varite se tedaj řnetljivza, de se vam v sernje ne vtepe, teshkó ga je odpraviti; to je kushna shitna bolésen, ki jo sdravo serno dobi od bolniga. řnétje pride vezhidel od řlabiga, mokriga vreména, in od nesreliga sernja, poprej se řnetljivz loti medliga, kakor mozhniga ali debelega sernja. řnetje řhe tudi isvira is preposne řétve, is řlabe semlje, velikokrat is premalo predelaniga gnoja, ali kadar se shito v mokrim řpravlja, ali zhe se řnopje predolgo na kupih hrani, de se sernje řogréje ali řpari; řhe vezh enakih vsrokov je, de se řnetljivz sredi.

řnetljivza ogniti se, bi nar bolj pomagalo to le: řbéri sa řejanje tako semljo, ktéra se sernju, ki ga řejati miřlish nar bolj perléshe. *)

*) V 10., 11. in 12. řlistu řanřkiga leta je bilo od posnanja řařnosti semlje piřano: po tém nauku naj se vřak v řvojmu kraju, po řvoji nar bolj umnořti ravna.

Dobro vdélaj semljo, in ne pognoji jo s opréřnim, ampak s dobro predéřanim gnojem. Eni řvetovajo, de bi řemensko sernje v gnojnizi namakvali, in potem ga s řhivim apnam, s řoljo, in s řeklenim zhernilam potrefali; nekterim je to pomagálo, drugim pa ne. řnetljivza snebiti se, bi bile nar bolj pomozhi: řdbéri ři řhe pred řhetevjo na njivi kóř, kjer bořh nar lepřhi in naj bolj polno klafje vidil, puřti ga, de se popolnam dosorí; řakaj v řelimu řivarjenju nobéna rezh sa pleme ne velja, dokler ni řrela, ravno tako tudi nesrelo serno ne. Potem pořhánji odřrani kof pořébej; řnopje lepo na řvetru pořuřhi, in koj ga omlati, de se ki kaj ne řogréje; kadar je omlazhen, odlozhi ři nar lepřhi in nar bolj polno sernje sa seme; rasgérni ga po zhiřto pomedenimu podu na tanjko, in meřhaje ga řuřhi na sraku; potem ga od vřega prahu dobro ozhiřteniga v řnashne řhaklje sa řejánje řpravi. řhe nar bolj pomozh proti řnetljivzu pa je lepó — v řodno vreme, ktériga nam le řami řog dati řamore.

Medena rôfa.

Kadar se gorkota in hlad naglo řpremenujeta, takrat se řhkodljiva rôfa jariga in osimiga shita nar rajřhi prijémlje. Ob takim zřafu se řok po řtebli řalepí, ter se po řverhu rářtja opikne, in mu řhkodje. Tak řok je řladek, in je zhebelam dobra řafha, sató ga medeno rôfo (Honigthau) imenujejo. Taka rôfa pade vezhidel po dolinah, bliso rek in řeserov. řoper tó řhkodljivo rôfo ni prave pomozhi.

Rijà.

Rijà (Rost) perhaja na posno řejane shita, na shita v dolinah is ktérih se meglé vsdigujejo, tudi v řuhih řetnah se shita prime. Rijà se rada řiřte řetve prime, ktéra je preplitvo řaorana, sató, kér se shito nemore řadořti globoko vkoreniniti, ter se jame řilka řuřhiti in rijaveti. Dobro vdélaj njive sa řétev, řéj shito ob řpravim zřafu, pa ne v mokrotni kraju; takó se ga ne bo rijà prijela.

řhe druga řhkoda se shita na polju poprime.

Shito in mnogotero dolgo rařtje poleshe na dobri semlji, hudi řetrovi in mozhan desh shito povalijo; kolikor pred, ko shito poleshe, toliko vezhji řhkoda mu je; poléřheno shito da veliko řlame, pa malo sernja.

De ne bořh poléřheniga shita řhél, ravnaj takó le:

1. Ne řéj v řredobro semljo taziga řemena, ktéro rado poleshe, to je: řfhenize, řeshi, řezhmena.

2. Globoko oranje, de řétev korenine globoko v tla řashene, varje pred řalam.

3. Zhe je treba, perřhanji shito, preden kolenza dela, de ři řhe v řtravi ne poleshe. To pa ne řmeřh řtoriti v mokrim, tudi takrat ne, kadar je velika řapa. Nekteri s ovzámi popařejo shito pred řimo.